

С. П. Добрянський, канд. юрид. наук,
доцент кафедри теорії та історії права,
юридичний факультет,
Львівський національний університет
імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ЮРИСТА» У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Проголошення України у статті 1 Конституції правовою державою вимагає не лише цілеспрямованої діяльності державних органів у сфері визнання міжнародно-правових стандартів прав та свобод людини, їх відповідного закріплення на національному рівні та інституційного забезпечення, але також і якісного переосмислення суті та суспільного призначення юридичної професії.

У сучасних умовах юристи покликані своєю діяльністю не лише забезпечувати, так би мовити, «обслуговування» нормального протікання процесів суспільного життя, але також і виконувати функції «соціальних лікарів», виступати своїм власним життєвим прикладом взірцем моральної чистоти та законослухняності. Заради більш докладного висвітлення останнього з названих аспектів діяльності юриста варто вернутися до рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи про свободу здійснення професійних адвокатських обов'язків від 25 жовтня 2000 р. де наголошується, що треба вжити необхідних заходів для забезпечення особистої моралі всіх, хто воліє набути професії адвоката (*на нашу думку це положення однаковою мірою можна поширити на усіх представників юридичної професії*), а правова освіта, включаючи програми підвищення кваліфікації, має підвищувати рівень усвідомлення етичних знань.

Загальновідомим є те, що діяльність будь-якої людини підлягає регулюванню двома основними складовими системи соціальних норм — нормами *моральними* та нормами *правовими*. Не виступає винятком і юридична професія, яка підлягає не лише нормативно-правовому, але і моральному регулюванню.

Більше того, у зв'язку з тим фактом, що діяльність юристів спрямована на втілення приписів правових норм у практичній поведінці суб'єктів, а також і державно-владним забезпеченням дії таких правових норм, стає очевидним важливість моральної складової у регулюванні як професійної, так і позапрофесійної

діяльності правника. Адже найдосконаліші правові норми у випадку їх тенденційного тлумачення та застосування перетворюються на *інструмент насильства та поневолення*.

За специфікою своєї діяльності юрист так чи інакше стикається у процесі оперування відносно-визначеними, альтернативними правовими нормами з проблемою «правового розсуду», і у численних випадках тільки *принципова світоглядна особиста позиція* дозволяє правнику уникнути «спокуси» зловживанню своїми функціональними повноваженнями.

В системі факторів, які зумовлюють необхідність оновленого підходу до викладання предмету «Професійна етика юриста» важливе місце займають також особливості розвитку сучасного законодавства України, зокрема, ці особливості полягають у тому що:

1) сучасне законодавство часто-густо використовує поняття морального характеру (*зловживання правом, моральні засади суспільства*);

2) трапляється юридично значимі ситуації, вирішення яких з точки зору права є неможливим без врахування дії інших соціальних феноменів, нерозуміння та неврахування яких потенційно призводить до неграмотного вирішення правових проблем;

3) осмислення природи окремих правових інститутів, принципів їх функціонування (*інститут присяжних засідателів, інститут застереження до міжнародно-правових договорів*, зокрема по правах людини, осмислення проблеми співвідношення у змісті прав людини загальнолюдських та конкретно-історичних (партикулярних) елементів та і в цілому сфери прав людини) є принципово неможливим без знання феноменів, які ведуть своє коріння із сфери моралі;

4) застосування в Україні практики Європейського Суду з прав людини, у рішеннях якого теж простежується *мотивація морального характеру*.

Відтак розуміння основних категорій моралі, «природи» моральних понять, вироблення навичок змістовного «наповнення» моральних норм набуває безпосередньо практичного значення.

Навчальна дисципліна «Професійна етика юриста» має своїм безпосереднім завданням формування у студентів-правників системи стійких моральних принципів та цінностей, які би унеможливили прояв упередженості, сваволі та «політичного фаворитизму» у процесі тлумачення, застосування та реалізації правових норм.

Практичне значення курсу «Професійна етика юриста» зростає також і з огляду на рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 02.11.04 у справі № 1-33/2004 (про призначення судом більш м'якого покарання), де він констатував, що «право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем».

Відтак проблема розуміння сутності та призначення моральних норм набуває також і нормативного значення.

З огляду на вищевикладене, цілі навчальної дисципліни «Професійна етика юриста» мають полягати у наступному:

1. Сприяти становленню студента перш за все як особистості з розвинутою системою фундаментальних (світоглядних) знань.

Завдання вищої юридичної освіти з точки зору тих, хто її набуває, часто бачиться як таке, що покликане сприяти формуванню у сучасного юриста розвинутої системи фахових знань у сфері правознавства, тоді як завдання по вихованню юриста як особистості відтісняється на задній план.

Такий підхід видається не зовсім правильним, а у довгостроковій перспективі — навіть шкідливим. Культивування у студента властивостей зрілої особистості з розвинутою системою знань світоглядного характеру бачиться як одне з головніших цілей вищої освіти, адже юрист в силу специфіки своєї праці має стосунки з людьми самих різноманітних світоглядних установок (що часто ускладнює процес комунікації), а також юрист здійснює свою діяльність в умовах підвищеного ризику професійної «деформації».

2. Формування системи знань про призначення юридичної професії.

«Професійна етика юриста» покликана сприяти усвідомленню студентом того факту, що юридична професія це не просто фах, котрий є престижний та шанований у суспільстві, а глибокому осмисленню та прийняттю положення про те, що юрист виконує функції «соціального лікаря»: у першу чергу правник покликаний виявити суспільну проблему, сприяти її вирішенню на рівні дії моральних норм, а лише потім правових.

3. Формування системи етичних принципів здійснення юридичної діяльності.

Курс покликаний показати зв'язок загальної етики з професійною, що впливає з такої антропологічної риси природи лю-

дини як цілісність її світогляду. Відтак неупередженість у здійсненні професійної діяльності людини закладається перш за все у системі її світоглядних принципів, формування яких становить одне із завдань вищої освіти.

4. Розвиток критичного мислення, нестандартного осмислення ситуації.

Незважаючи на те, що навчальна дисципліна «Професійна етика юриста» безпосередньо не призначена для формування у студентів комплексу знань щодо практичних проблем правового регулювання, знання окремих її питань можуть стати помічними при застосуванні положень нормативних актів у зміст яких включено моральні поняття.

*О. М. Дуфенюк, канд. юрид. наук,
Львівський державний університет
внутрішніх справ*

СХОЛІЇ ОСНОВНИХ КОМПОНЕНТІВ СТЕМИ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОНЦІВ

Реалії сучасних державних, політико-правових та суспільних трансформацій породжують інтенцію до новітнього етапу обговорення та осмислення питань професійного становлення особи правоохоронця. Практики констатують, що сьогодні у правоохоронних структурах не вистачає фахівців, які б могли професійно виконувати обов'язки, витримуючи існуючі колосальні навантаження, а підготовка кадрів — це справа не одного дня [1. с. 3]. З огляду на те, що система правоохоронних органів України є суб'єктом активних перетворень у контексті сучасних тенденцій європейського цивілізаційного розвитку, перелік проблемних тем, які є особливо актуальними в умовах сьогодення, можна доповнити питанням професіоналізації правоохоронців. Значне омолодження кадрового ресурсу, відсутність оптимальних матеріально-технічних та морально-психологічних умов адаптації молодих спеціалістів у практичних органах, недостатньо розвинутий менеджмент у правоохоронній системі, недосконале нормативно-правове забезпечення правоохоронної діяльності, втрата довіри населення до захисників правопорядку негативно впливають на механізм формування правоохоронців-професіоналів. Через де-